

Potřeby, požadavky, práva a povinnosti dětí

1. Potřeby dítěte – jsou závislé především na věku, pohlaví, zdravotním stavu a prostředí, ze kterého dítě pochází

Základní potřeby dítěte dělíme z didaktického hlediska s vědomím jejich vzájemného propojení a vývojové dynamiky na:

- biologické
- psychické
- sociální
- vývojové

K základním biologickým potřebám patří především:

- odpovídající výživa dle věku, množství i kvality
- uspokojování hygienických požadavků – čistota, teplo, světlo etc.
- potřeba dostatečné obranyschopnosti – tedy očkování
- stimulace - dostatek adekvátních podnětů pro nervovou soustavu a s tím související pohybový rozvoj
- preventivní a kurativní péče, rehabilitační, příp. resocializační péče

Je samozřejmostí, že biologické potřeby jdou ruku v ruce s potřebami ostatními. Za úvodní životní potřebu uvádí prof. Matějček (ve shodě s J. A. Komenským) s jistou literární nadsázkou *potřebu dobře se narodit* – tedy aby se dítě narodilo zdravé, chtěné a vítané, nadané všemi předpoklady a schopnostmi pro dobrý a všestranný rozvoj.

Uspokojování psychických potřeb umožňuje dítěti nejenom se přiměřeně rozvíjet v oblasti intelektu, citů a vůle, ale i v chování, interakci s okolím, chápání sebe a lidí, společenských hodnot i celého prostředí, jehož je dítě důležitou součástí.

K základním psychickým potřebám patří především:

- *potřeba náležitého přívodu podnětů* – tedy stimulace v pravý čas, v patřičném množství a kvalitě. Centrální nervový systém dítěte musí být naladěn po stránce biologické i psychické, aby mohl pracovat „naplno“.
- *potřeba vědomí vlastní identity – vlastního „já“* – vlastní společenské hodnoty – která se za normálních podmínek objevuje mezi druhým a třetím rokem života. Dítě si vytváří představu o sobě podle toho, jak jej lidé přijímají, jak hodnotí jeho projevy, co oceňují, co odmítají apod. Jde především o lidi nejbližší a jejich názory. Takto utvářená identita (případně sebevědomí) ovlivňuje jeho prožívání společenských vztahů a vývoj jeho společenských postojů v dalších vývojových fázích.
- *potřeba smysluplnosti světa* – myslí se tím ta skutečnost, aby se ze spousty podnětů, které dítě přijímá, staly poznatky a zkušenosti. K tomu je třeba určitý smysl a řád, podněty musí být postupně organizovány a zpracovávány. Jestliže jsou podněty dítěti předkládány v určitém logickém sledu a dítě je odměňováno sympatickou pozorností vychovatelů, pak se proces učení může rozvíjet celkem snadno jako jistá samozřejmost.

- **potřeba jistoty** – je uspokojována především ve vztazích dítěte k dospělým vychovatelům. Výzkumy ukázaly, že dítě velmi nutně potřebuje jistotu v tom, jak dospělý jedinec zareaguje v daných situacích. Tzn., že může na základě svých zkušeností reakci rodiče (vychovatele) předpokládat. Častokrát se však stává, že u matek (žen) se naplňuje „syndrom přetékajícího poháru“ a jistotu dává spíš otec, který „co řekne, to platí“. Kromě toho je zapotřebí, aby platila pravidla odměn a trestů, přiměřených pro věk, pohlaví i „přečin“. Pro dítě je akceptabilnější „méně příjemná jistota“ než „příjemnější nejistota“. Tyto skutečnosti dávají předpoklad pro utváření vztahu důvěry k druhým lidem vůbec.
- **potřeba otevřené budoucnosti** – čili jasné životní perspektivy. Je to potřeba v živočišné říši typická pouze pro člověka. Otevřená budoucnost nás motivuje k aktivitě, činorodosti, kdežto uzavřená budoucnost k apatii, zoufalství, beznaději....S tímto se můžeme setkávat tehdy, kdy není perspektiva pro normální vývoj dítěte, nebo má infaustní prognózu. Tato potřeba se nejvíce rozvíjí v mladším dospívání, vrcholu dosahuje v době vrcholu reprodukce, ve stáří se opět zkracuje.

Psychická deprivace se může projevit tehdy, když není jedinec dlouhodobě uspokojován ve svých psychických potřebách, které jsou nezbytné pro adekvátní rozvoj jeho osobnosti. Může dojít k tomu, že nebude schopen se přizpůsobit, bude se chovat atypicky, někdy až asociálně.

- Sociální potřeby:

Někteří autoři výše uváděné psychické potřeby dávají dohromady se sociálními a označují je jako psychosociální. Nicméně člověk je tvor společenský a s tím souvisí i požadavek optimální socializace, jež bez uspokojování základních sociálních potřeb je nereálná.

- zajištění bydlení, „svého prostoru“ pro dítě,
- jídla, pití, oblečení, obutí apod.
- potřeba lásky a bezpečí
- potřeba přijetí dítěte
- identifikace s ním
- rozvinutí všech jeho sil a schopností

- Vývojové potřeby:

Potřeby dítěte se – jak výše uvedeno – mění v čase, s růstem a vývojem dítěte, jeho zvláštnostmi. Důležitým aspektem je motivace, která vede jedince k vyhledávání a poznávání nových skutečností, poznatků a činností.

Práva dítěte:

- nejdůležitější mezníky ve vývoji lidských a především dětských práv:
  - 1924 – Ženevská deklarace práv dítěte
  - 1959 – Charta práv dítěte – Chicago
  - 1989 – Úmluva o právech dítěte
  - 1990 – Světová deklarace o přežití, ochraně a rozvoji dětí

- čtyři charakteristické rysy nových lidských práv:
  - všezahrnující
  - individuální
  - vrozená
  - zakládají nároky vůči státu

Základní práva dítěte:

- Prosazování nejlepšího zájmu dítěte
- Nepostradatelný význam rodiny
- Nepřípustnost diskriminace
- Maximální ochrana před nepříznivými vlivy a podmínkami (a to již před narozením)
- Plná právní subjektivita dítěte
- Respektování jeho názoru, je-li to schopno formulovat
- Účast na veřejném životě
- Plnohodnotné zastoupení zájmu a prospěchu dítěte

Specifikace a aplikace **Úmluvy o právech dítěte** – provázání s potřebami dětí

- obsah Úmluvy – tři P – provision, protection, participation

Provision:

- právo získat nebo vlastnit nebo mít přístup ke všem zdrojům a službám pro děti (lékař, prevence, kurativa, ošacení, prenatální péče o matku, právo na rodinu, podpora návratu k rodině)

Protection:

Ochrana před jakýmkoliv zneužíváním, zanedbáváním, mučením, vykořisťováním, špatným zacházením, před diskriminací

Participation:

- aktivní účast dítěte na veřejném životě

Po přijetí Úmluvy o právech dítěte trvalo ještě delší čas, než se podařilo prosadit ucelený zákon o ochraně dětí. Tím se stal v roce 1999

- **Zákon o sociálně – právní ochraně dítěte č. 359/1999 Sb.** s účinností od 1.4.2000.

Z praktického hlediska můžeme říci, že v některých školách se s podporou Unicef a dalších nevládních organizací seznamují děti s Úmluvou o právech dítěte, takže ví o ní více než rodiče. Pokud jsou „vychytralí“, dokážou rodiče „zatlačit do kouta“. Mnoho dětí si je vědomo svých práv, ale nerado slyší i o povinnostech, které nemají jasné místo v zákonech – resp. jedno místo, kde by byly explicitně vyjádřeny. Víme však, že jsou rozptýleny v některých

zákonných normách (zákon o rodině apod.), kde se uvádí, že dítě podle svých schopností a možností se podílí na chodu rodiny. Tzn. není problém, aby umylo a utřelo nádobí, vyneslo koš, uklidilo, vysálo, utřelo prach atd. – vše samozřejmě přiměřeně věku, příp. zdravotnímu stavu apod.